

**DEVELOPING PRAGMATICS AND
ENUNCIATION FOCUSED MATERIALS IN
TEACHING TURKISH AS A FOREIGN
LANGUAGE**

**Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sözceleme
Kuramından ve Edimbilimden Hareketle Örnek Ders Malzemesi
Geliştirilmesi**

Eser KOCAMAN GÜRATA¹

ABSTRACT

Enunciation Theory and Pragmatics have been one of the most common research topics recently in the field of Teaching a Foreign Language. Pragmatic competence, as it is defined in CEFR, refers to the ability to comprehend, construct utterances which are accurate and appropriate to the social and cultural circumstances where communication occurs. It should be one of the leading goals of language teaching since students must know many pragmatics elements in the target language in order to avoid inaccuracies and misunderstandings during communication. Thus, it is crucial that the materials should be developed and designed in a way that they help learners improve their pragmatic competence. In this article, the notions of enunciation and pragmatics, their roles and contributions to teaching a foreign language are discussed thoroughly with reference to literature and a sample material has been developed for learners of Turkish as a second/foreign language at A2 level. As for the material which has been developed, a social context of real estate agency has been chosen and one reading and one listening text have been prepared with activities.

Key words: Teaching Turkish As a Foreign Language, Pragmatics, Enunciation Theory, Materials Development

Öz

Sözceleme kuramı ve edimbilim, son zamanlarla yabancı/ikinci dil öğretiminde en yaygın olarak çalışılan araştırma konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Edimbilimsel yeti, Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde iletişimin gerçekleştiği sosyal ve kültürel koşullara uygun ve doğru tümceler oluşturabilme ve kullanılan tümceleri anlayabilme olarak tanımlanmaktadır. Sözceleme

¹ Öğretim görevlisi, Hacettepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu

ArticleHistory:

Received

09/10/2018

**Received in revised
form**

09/10/2018

Accepted

07/12/2018

Available online

15/12/2018

kuramına göre ise, söylem, özne, öznellik, edim, etkileşim, bağlam ve kullanım gibi kavramlar dil öğretiminde önem kazanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımlar, dil eğitiminin öncelikli hedeflerinden olmalıdır çünkü öğrencilerin iletişim sırasında yanlış anlaşılmalardan ve iletişim kopukluklarından kaçınabilmeleri için, birçok edimbilimsel öğeyi ve bağlamsal unsurları bilmeleri gerekmektedir. Öğrencilere iletişim yetisinin kazandırılabilmesi için hazırlanan materyallerin, öğrencilerin edimbilimsel becerilerini geliştirmeyi hedeflenerek hazırlanması gerekmektedir. Bu makalede, sözceleme ve edimbilim kavramları etraflıca tartışılmış, dil öğretimine olan katkıları alan yazından örneklerle sunulmuş ve A2 seviyesinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilere yönelik örnek bir ders malzemesi geliştirilmiştir. Hazırlanan ders malzemesi kapsamında, günlük yaşam alanı durumlarından biri olan “emlakçıda daire kiralama” bağlamı seçilip, belirli edim sözler kazanım olarak hedeflenerek bir okuma parçası ve bir dinleme parçası hazırlanıp, beraberinde etkinlikler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi, Edimbilim, Sözceleme Kuramı, Materyal Geliştirme.

GİRİŞ

Yabancı dil öğretiminde karşılaşılan en temel zorluklardan birinin, öğrencilerin karşılıklı konuşma becerilerini geliştirmek, konuşma sırasında dili doğal bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak olduğu söylenebilir. Öğrencilerin sıklıkla yaşadıkları sorunlardan biri, dilbilgisel olarak doğru fakat kullanıldıkları bağlama uygun olmayan sözceler üretmeleridir. Alan yazında bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, Polat'ın (2011) da vurguladığı gibi, bu sorunun 'öğretilen dil' ve 'kullanılan dil' farklılığından kaynaklandığı belirtilmektedir. Yabancı dil öğretimi kitaplarına yöneltilen en önemli eleştiriler, sunulan konuşmaların doğal konuşmalardan farklı olması, izlencenin dilbilgisel yönlendirmelerle oluşturulması, dilsel içeriğin dilsel kullanım alanlarından bir veya birkaçına odaklanması olarak karşımıza çıkmaktadır. (Bardovi-Harlig, 1989; Dewaele, 2002; Koester, 2000'den aktaran Polat, 2011). Dolayısıyla sadece dilbilgisi kurallarını doğru bir şekilde öğrenmek, başarılı bir iletişim için yeterli olmamaktadır. Polat (2002)'in de vurguladığı gibi, yabancı dil öğretimi için kitap yazan ve ders malzemesi geliştirenlere göre her diyalog, dilbilgisi yapısı elverdikçe, öğretilmesi gereken sözcelerin sunulacağı birer bağlam olarak görülmelidir. Birçok dilbilgisi ulamı, çok farklı iletişimsel değere sahip sözcelerin üretimine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla yalnızca dilbilgisini öğretmeyi amaçlayan bir çalışma bu ayrıntıları göz ardı edebilir; bu da özellikle iletişimde sorun yaşayan öğrenciler için sakıncalı bir durumdur.

A. Kıran (2016) ve Onursal-Ayırır'ın (2016) da belirttiği gibi, 1970'li yıllarda dilin iletişimsel boyutunun yabancı dil öğretiminde önem kazanmasıyla; İletişimsel Yaklaşım kapsamında, sözceleme ve edimbilim gibi kuramların ilkelerinden yararlanılmaya başlanmış ve de söylem, özne, öznellik, edim, etkileşim, bağlam ve kullanım gibi konular gündeme gelmiştir. Bir dili kullanmak, onu sözcelemeyi edinmek veya öğrenmek demektir. Kısacası, yabancı dil öğretilirken bu dilin iletişim durumunda bir konuşucu tarafından işleyişe geçirilmesi öğretilmektedir. Hazırlanan ders malzemelerinin bu özellikler dikkate alınarak hazırlanması önem kazanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, alan yazına dayalı verilerin incelenmesi suretiyle, sözceleme kuramı ve edimbilimin kuramsal temelleri ortaya konup, yorumlama ve değerlendirmeler yapılarak, bu kuramların yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde uygulanması üzerine özgün ders malzemesi geliştirilmiştir. Çalışmanın bu yönüyle, hedef kitleye yönelik ders malzemesi

geliştirecek olan öğretim elemanlarına veya materyal geliştirme uzmanlarına örnek oluşturabileceği düşünülmektedir.

SÖZCELEME KURAMI, EDİMBİLİM VE DİL ÖĞRETİMİ

Sözceleme Kuramı

Yabancı dil öğretiminde, hedefi öğrenciye yazınsal metin çevirileri yaptırmak ve entelektüel ve zihinsel gelişimlerine katkıda bulunmak olan Geleneksel Yöntemden, günümüz çağdaş yaklaşımlarına kadar birçok yöntem ve yaklaşım uygulanmıştır. Aydın'ın (2016) da belirttiği gibi, yabancı dil öğretirken iletişim yetisinin kazandırılması ya da dilin kullanımsal yönünün öğretilmesi fikri Saussure'un önerdiği ve geliştirdiği Yapısalcı Dilbilimin doğuşu ve yaygınlaşmasıyla birlikte önem kazanmış, "söz" üzerine yapılan araştırmaların etkisi, yeni ufuklar açmıştır. Ancak, Saussure kaynaklı yapısalcılık, genel kurallar dizgesi olan dil'i dilbilimin konusu olarak ele almakta, dilin kullanım yönü olan söz'ü yeterince göz önünde bulundurmamaktadır. Saussure'ü izleyen Benveniste (1995'ten akt. A. Kıran, 2016) dil ve sözün birbirinden ayıramayacağını savunmaktadır. Araştırmacı, söz yerine söylem'i önererek, dili söze dönüştürme durumunu, yani sözceleme durumunu göstermiştir. Bunun sonucu olarak dilin bir iletişim aracı olduğu gündeme gelmektedir. Burada anahtar sözcük 'araç'tır: Dil hem doğal dilin bir dizgesi hem de bir araç olarak soyut düzlemde somut düzleme geçmektedir. Bu dönüşüm, dil öğretiminde yeni açılımlar sağlamıştır.

Benveniste'e göre (1995: 139): "Sözceleme, bireysel bir kullanım edimiyle dilin işleyişe geçirilmesidir ve bireyin dili söyleme dönüştürmesini gerektirir". Bir dili öğrenmenin, o dilde sözcelemeyi öğrenmek ve bir söylem üretmek olduğunu düşünürsek, bir söylemi doğru bir şekilde üretmek için her şeyden önce, Z. Kıran'ın (1999) da belirttiği üzere, metinde/söylemde konuşan kişileri ayırt etmek, nerede ve ne zaman konuştuklarını bilmek gerekir. Sözceleri bir bağlam içerisinde gerçekleştirdiğimiz düşünüldüğünde, bir sözcenin üretildiği koşullar, genellikle sözcenin kendisinden daha anlamlıdır çünkü kimin kiminle, nerede, ne zaman ve nasıl konuştuğunu bilmek çok önemlidir. Buna ek olarak, bağlamın anlaşılması süreci, Gür (2013), söylemin üreticisini, üretildiği toplumu ve toplumsal bağlamı da anlamayı gerektiren bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Sözceleme kuramı, yabancı dil öğretiminin hedeflerini ve araçlarını değiştirdiği gibi, dilbilgisi öğretimi alanını da derinden etkilemiştir. Bunların en başında, dilbilgisi kurallarına göre üretilen ve tek bir anlam içeren 'tümce' ile, sözceleme süreci sonunda üretilen bir söylem olan 'sözce' gelir. Z. Kıran'a (1999) göre, dilbilgisi kitaplarındaki tümceler, sözcelemeden kopuk oldukları için, tek bir anlam içerirler. Fakat sözcenin gerçek anlamı, ancak sözceleme durumunun ve bağlamın bilinmesiyle anlaşılır. Yani A. Kıran'ın (2016) da vurguladığı gibi, sözceleme dilbilgisi, geleneksel dilbilgisinden farklı olarak, bağlam içinde, söylem, yazılı ve sözlü metinlerle, görsel ve işitsel malzemeleriyle hatta tablet ve cep telefonu ile de öğretilmektedir.

Akşehirli'nin (2010) da belirttiği gibi, dil, bir sözceleme öznesinin kendisini "ben, şimdi, burada" eksenine yerleştirerek dilsel üretime geçmesi ile söyleme dönüşür. Benveniste (1995:181)'e göre bu süreçte, dili söyleme dönüştüren bireyin çok önemli bir rolü bulunmaktadır çünkü dili her kullandığında, her sözcede veya söylemde kullanıcının izleri görülmektedir. Dil, her konuşucu kendini özne olarak ortaya koyduğunda, söyleminde ben diyerek kendine gönderme yaptığından olanaklıdır. Benveniste buna "dilde öznellik" adını vermektedir. Buradan hareketle, geleneksel dilbilgisi, dilin yapısını ve onu oluşturan unsurlar arasındaki ilişkiyi incelerken, sözceleme dilbilimi dilin, onu kullanan bireyin etkisiyle söyleme dönüşmesini ve bu dönüşümde uğradığı değişiklikleri

incelemektedir denebilir. Sözceleme kuramının, öznelik konusunda yaptığı bu vurgu, yabancı dil öğretimi açısından önem taşımaktadır. Dil artık durağan, soyut bir yapı olarak belirli kurallar çerçevesinde öğretilmemekte, eş zamanlı olarak kendini sürekli olarak yeniden üreten, dinamik bir dizge olarak öğretilmektedir.

Polat (2002), Benveniste'in bu çalışmalarının, inceleme konusu "dil'in söylemde kullanılışı" olan edimbilim alanındaki çalışmalarla büyük benzerlikler gösterdiğini belirtmektedir. Çünkü, edimbilim, dili belli bir kullanıma göre inceleyen bir bilim dalıdır. Polat, sözcelemenin sözün üretim sürecini, edimbilimin ise kullanım sürecini inceleyip, dizgeleştirdiğini vurgulamaktadır. Robert (2008:7'den aktaran Polat, 2011) özellikle söz edimi kavramının "eşik düzeyi" kavramına giden yolu açtığını ve buradan hareketle hazırlanan 'Diller İçin Avrupa Ortak Metni'nde sunulan temel dilbilim kuramının "sözceleme", dil öğretimindeki hareket noktasının da "söz edimleri" olduğunun altını çizmektedir. Yine A. Kıran (2016), Diller İçin Avrupa Ortak Metninde hem edimbilim kuramlarının açık olarak hem de sözceleme kuramlarının örtük ama kesin olarak yer aldıklarını vurgulamıştır.

Edimbilim

Uslu (2005)'nin da belirttiği gibi, dilin, belirli bir bağlam içinde nasıl kullanıldığını ve dil kullanımının ilkelerini inceleyen edimbilim, 'bildirişim durumu içindeki konuşucuların göstergeleri kullanmasını, bu edime eşlik eden çeşitli olguları (güdülenme, etkileşim, tepki vb.) inceleyen dal' olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002). Sözceleme kuramında da olduğu gibi, tümce ve sözce arasındaki fark burada da karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel dilbilim anlayışından farklı olarak, edimbilim sözlü dil kullanımlarını da ele almakta ve durum, bağlam gibi dil dışı etkenlerin de birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Yine, sözceleme durumunun önemli özelliklerinden biri olan dilin iletişimsel boyutu, edimbilimde de karşılık bulmaktadır. Doğru ve yerinde kullanım, iletişim ortamının dil dışı kurallarını da bilmeyi gerektirir. Bu bilgiye iletişim yetisi denmektedir. İletişim yetisi dilbilgisel, toplumbilimsel, söylemsel ve strateji yetilerini (Richards ve Rodgers, 2001) içerir. Uslu'nun (2005) da vurguladığı gibi, iletişim yetisinin kazandırılması önemlidir çünkü edimbilime göre, tümce yapıları soyut bir kavramdır ve biz onları belli bir bağlam içinde kullandığımız zaman tümceler işlev ve anlam kazanır. Edimbilim, sözceleme kuramına ek olarak, konuşan öznenin oluşturduğu sözcelemin dinleyici (alıcı) üstünde yarattığı etkiye de yer vermiş ve yabancı dil öğretimi alanına bu şekilde dahil olmuştur (Onursal-Ayırır, 2016: 143).

Polat'da (2002) da bahsedildiği gibi, edimbilimin en önemli kuramcılarında Austin, "edim söz" kavramını ortaya atmış, Searl ise bu kavramı geliştirmiştir. Araştırmacılar, sözcelemleri iki ana gruba ayırmaktadırlar; "durumsal sözcelemler" ve "edinçsel sözcelemler". Durumsal sözcelemler, bir olayı betimlemek amacıyla üretilen, dış koşullardan etkilenmeyen sözcelemlerdir. Örneğin, "Kitap, masanın üzerinde duruyor" sözcesi, bir betimleme ve durum sözcesi olup konuşucu ile sözce arasındaki ilişki nesnelidir. Edinçsel sözce ise, konuşucunun hem söz söylediği hem de bunu yaparak bir eylemi yerine getirdiği sözce türüdür. Örneğin, kişilere "günaydın" diyerek "selam verme" eylemini, "saatiniz kaç acaba?" diye sorduğumuzda, "birinden bir şey isteme" eylemi gerçekleştiririz. Austin'e göre, iletişim sırasında kullanılan birçok sözce aslında dünyayı betimlemek için değil, edim gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Onursal-Ayırır'ın (2016:144) da vurguladığı gibi, "günlük iletişimlerimiz sırasında sıklıkla kullandığımız sözcelemleri düşündüğümüzde, betimleyici yani durumsal sözcelemleri neredeyse hiç kullanmadığımızı, saptama ya da betimleme yaparak değil de başka amaçlar doğrultusunda, daha çok da iletişim amacımız doğrultusunda çeşitli eylemler gerçekleştirmek için konuştuğumuzu gözlemleyebiliriz."

Buradan yola çıkarak, iletişim yetisinin kazandırılması amaçlanan yabancı dil öğretiminde, edim sözlerin öğretiminin ne kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Austin, iletişim sırasında söz edimi üretirken, üç ayrı edim gerçekleştirdiğimizi belirtmektedir (Onursal-Ayırır, 2016: 148). Bunlar; düzsöz, edimsöz ve etkisöz edimlerdir. Belli sayıda kurallar çerçevesinde sayısız sözce üretilebilir, bu üretme gücüne düzsöz denmektedir. Sözcenin içerdiği bilgi türüne göre konuşanın bir niyeti gerçekleştirmesine edimsöz (söz verme, uyarma, bilgi verme, eleştirme, vb.), sözcenin alıcı üzerine yarattığı etkiye ise etkisöz denmektedir (konuşucunun “burası çok sıcak” demesi üzerine, dinleyicinin kalkıp pencereyi açması gibi). Yabancı dil öğretimi için hazırlanan program ve ders malzemelerinde özellikle sözedimi kuramının temel alınması önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, iletişimsel bakış açısına göre, iletişim sırasında sözce oluştururken, bunu dilsel yapılardan hareketle değil, iletişim amacımız ve taşıdıkları anlam doğrultusunda üretmekteyiz. Dolayısıyla, bu sözcelerin anlamlandırılması da ancak kullandıkları bağlama ve sözceleme koşullarına göre gerçekleştirilebilir (Onursal-Ayırır, 2016: 161). Bir sözcenin, “bilgi verme” edimi mi, “söz verme” edimi mi veya “emretme” edimi mi gerçekleştirmek amacıyla oluşturulduğunu anlamak, ancak sözcenin oluşturulduğu koşulların ve bağlamın değerlendirilmesiyle olabilmektedir. Aynı zamanda, aynı edimi gerçekleştirmek için farklı dilsel yapıları da kullanabileceğimizi düşünürsek, yabancı dil öğretiminde hedeflenen iletişim amaçlarının “dil edimleri” üzerinden planlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Onursal-Ayırır’ın (2016) da belirttiği gibi, çağdaş yaklaşımlara göre planlanan ders kitaplarında ünite konusu “emir kipi” olmak yerine, “birine emir verme” veya “birinden bir şey yapmasını isteme” olarak tasarlanmaya başlanmış, bu edimi gerçekleştirmek için kullanılacak değişik bağlam ve biçimlerin yer aldığı diyalog ve metinler sunulmaya başlanmıştır. Bir sonraki bölümde, sözceleme ve edimbilim temel kuramlarının ilkelerinin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde A2 seviyesindeki öğrencilere yönelik ders malzemesi geliştirilirken nasıl kullanılacağı ve etkinlik oluştururken dikkat edilecek bazı konulara değinilmiş ve örnek diyalog metinleri ve etkinlikler geliştirilmiştir.

SÖZCELEME VE EDİMBİLİM İLKELERİNİN DERS MALZEMELERİNE YANSIMASI

Sözceleme ve Edimbilim kuramlarının, İletişimsel Yaklaşım ışığında yabancı dil öğretimine etkileri ve katkıları gerek ulusal, gerekse uluslararası alanyazına bakıldığında, Uslu (2005)’nin de belirttiği gibi, öğretimin öğrenci merkezli olması, öğrenci grubuna uygun ders kitaplarının belirlenmesi, dilbilgisinin kullanıma göre yeniden düzenlenmesi, günlük yaşamla ilgili metinlerin ders kitaplarına girmesi ve iletişim becerisini geliştirmeyi amaçlayan yeni alıştırma biçimlerinin geliştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

A. Kıran (2016:125)’a göre, dili öğrenen birey, öğrenme ortamında sözceleme öznesine dönüşmektedir ve somut ve canlı bir özne olarak yeni bir sözcelemeyle toplumsal ilişki içine girmektedir. Öğrencilerin dille gerçekçi bir ilişki kurmalarını sağlayabilmek için, kitaplarda “ben-sen” daha ilk sayfalardan itibaren yaşı, cinsiyeti, işi, toplumsal konumu, ev ve iş adresleriyle, fotoğraf ve resimlerle görselleştirilmelidir. Dolayısıyla öğrenciye, gerçek olmayan iletişim durumları yerine, yaşamda karşılaşılabilecekleri sözceleme durumları yaratılmalıdır; örneğin, yol tarifi sormak, doktordan dışçiden randevu almak, telefonda banka müşteri hizmetleriyle konuşmak, vb. Böylelikle, öğrenen, olası sözceleme durumlarında niyetini nasıl ifade edeceğini, dili nasıl işleme geçireceğini, nasıl konuşucu olacağını öğrenmektedir. Bu çalışmada da bu ilkelerden hareketle A2 seviyesindeki Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler için karşılıklı konuşma şeklinde bir okuma metni ve yine karşılıklı konuşma şeklinde bir dinleme metni ve

beraberinde etkinlikler hazırlanmıştır. Tasarlanan örnek ünite ve metinler, gerçek hayatta karşılaşılabilecek bir durum olan emlakçıda daire kiralama bağlamında oluşturulmuştur (Bknz. Ek 1). Edimbilimden hareketle, ders malzemesinin hedef kazanımları Avrupa Diller İçin Ortak Başvuru Metninden edimbilim kazanımlarından uyarlanarak; “Emlakçıda ev kiralarken evin özellikleri, fiyat bilgileri hakkında basit sorular sorma ve soruları cevaplama”, “Ev kiralama ile ilgili basit seçenekler arasından tercihini ve/veya isteklerini belirtme” ve “Ev ilanı ve duyurulardaki önemli bilgileri anlama” olarak belirlenmiştir.

Polat (2002), her sözcenin, bir sözceleyen, bir karşı-sözceleyen (alıcı), bir bağlam (dilsel ve dil dışı) içerisinde anlamlı olduğunu belirtmiştir ve sözce evreninin ders gereğine dönüştürülmesi sürecinde uygulanabilecek birtakım önerilerde bulunmuştur. İlk olarak, Öğrencilerden, “Kim konuşuyor?”, “Kiminle konuşuyor?”, “Neredeler?” sorularıyla bağlamı, sözceleyeni ve karşı sözceleyeni bulmaları istenebilir. İkinci öneri olarak, bir sözce tek başına verilerek, bu sözceye belli bir niyet yüklenerek öğrenciden karşılık vermesi istenebilir. Üçüncü olarak, yine bir sözce tek başına verilerek sözce zincirindeki önsözcenin bulunması veya yazılması istenebilir. Bu önerilerden birincisi ve ikincisi, tasarlanan malzemede etkinlik olarak uygulanmıştır. Hazırlanan diyalog metinlerde sözceleme sürecinin temel öğelerinin izleri açıkça görülmektedir. Sözceleme durumunu ve konuşucuların toplumsal konumlarını belirlemek için okuma parçasının ilk etkinliği olarak öğrencilere “kim, kiminle konuşuyor?”, “Konuşma nerede geçiyor?”, “Ne hakkında konuşuyorlar?”, “Konuşanlar arkadaş mı?” gibi sorular hazırlanmıştır (Bknz. Ek 1). Böylece öğrencilerde konuşmanın geçtiği toplumsal bağlam, konuşucuların rolleri ve statüleri, bu rollerin kullanılan dili nasıl etkilediği hakkında farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

Geliştirilen ders malzemesinde, okuma metni için ikinci etkinlik olarak öğrencilerin bağlamdan tahminde bulunarak anlamı çıkarabilecekleri yeni sözcüklerin öğretildiği bir kelime alıştırmaları hazırlanmıştır. Üçüncü etkinlik olarak ise, doğru yanlış seçenekli sorular hazırlanmıştır. Bu soruların amacı, öğrencinin ilgisini bilgi sorma, bilgi verme, tercih belirtme, kabul etme, reddetme, görüş belirtme gibi, diyalogda kullanılan sözedimlere çekmektir. Hedeflenen sözedimiyle ilgili yapılar ve çeşitleri gösterilir. Böylece sözedimleri kullanımlarının belirttik öğretimi yapılmış olur.

Baleghzadeh’in (2007) de bahsettiği gibi, alanyazında edimsözlerin etkin bir şekilde öğretiminde kullanılabilecek dört temel teknik önerilmektedir. Bunlardan birincisi, öğrencilere sözedim kullanımlarını içeren gerçeğe yakın, doğal diyalog şeklinde metinlerin hazırlanması ve bunların video veya ses kayıtlarıyla sunulmasıdır (Olshtain ve Cohen, 1991). İkinci olarak rol yapma / canlandırma tekniği önerilmektedir. Örnek diyaloglar dil işlevleri ve bağlamları açısından incelendikten sonra, öğrencilerden bu diyalogları canlandırmaları istenir. Üçüncü olarak önerilen etkinlik ise söylem oluşturma veya söylem tamamlama alıştırmalarıdır (Cohen, 1996). Öğrencilerden verilen durumlara uygun cevaplar veya diyaloglar oluşturmaları istenir. Dördüncü etkinlik ise, öğrencilerden, belli bir duruma karşılık yazılmış olan sözceleri, belli ölçütler doğrultusunda derecelendirmeleri istenir. Örneğin “Lütfen sigaranızı söndürün” sözcüne karşılık “Söndürmezsem ne olur!” cevabı için, öğrenci kaba ve nazik arasında oluşturulan 1’den 5’e kadar olan ölçek arasından bir dereceyi seçer (Lee and McChesney, 2000, s 163). Bu çalışma kapsamında hazırlanan ders malzemesi örneğinde, yukarıda önerilenler doğrultusunda, okuma metninin üçüncü etkinliği olarak söylem tamamlama alıştırmaları hazırlanmıştır. Öğrencilerden, emlakçının sorusuna cevap olarak yazılmış cümlelerin içinden uygun olanları işaretlemeleri istenmektedir. Bununla, öğrencinin tercih belirtme edim kalıplarından farklı kalıpları da doğru olanları seçme yoluyla pekiştirmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca ikinci bir diyalog metni, dinleme ve boşlukları doldurma alıştırmaları

olarak tasarlanmıştır (Bknz. Ek 1). Böylece öğrencilerin, anadili konuşucularının doğal dil kullanımlarına karşılaşmaları hedeflenmiştir. Öğrencilerden dinleme metniyle ilgili ikinci etkinlik olarak boşlukları doğru bilgilerle doldurdıkları diyalogu canlandırmaları istenmektedir.

Kıran (2016:126)'a göre, sözceleme kuramlarından esinlenerek hazırlanan dil öğretimi kitaplarında, yazarlar her zaman sözceleme durumunu dikkate alarak, konuşucuların ve alıcıların bedensel devinimlerini, mimiklerini, jestlerini büyük bir özenle görselleştirmektedirler. Bunun için de olabildiğince özgün ders malzemeleri kullanılmaktadır. Örneğin, restoran menüleri, fiyat listeleri, gazete ve dergilerdeki televizyon programları, kent planları, reklam metinleri gibi araçlarla, sözceleme durumu "gerçekçi" kılınmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Genç ve Ünver (2012)'in de belirttiği üzere, özgün metin çeşitleriyle zenginleştirilmiş kitaplar, öğrenciyi yapay olmayan dil kullanımıyla karşılaştırır, iletişimsel ve kültürlerarası dil beceri edinimlerinde etkili olur. Bu nedenle yabancı dil ders kitaplarında, özellikle günlük yaşamdan doğal iletişim ortamları yaratabilen özgün metinler kullanılmasına özen gösterilmelidir. Bu sebeple, hazırlanan malzemede, sözcük öğretimiyle ilgili günlük hayattan fotoğraflar, özgün malzeme olarak da yazma etkinliği içerisinde Hürriyet Emlak'dan alınmış olan iki gerçek kiralık daire ilanı kullanılmıştır. Bu ilanlar kullanılarak öğrencilerden verilen duruma uygun bir diyalog oluşturmaları istenmektedir.

SONUÇ

Yabancı dil öğretiminde çağdaş dil öğretimi yöntem ve yaklaşımlarında öğrenciye iletişim yetisinin kazandırılması hedeflenmektedir. Ancak, iletişim yetisinin kazandırılması kolay gerçekleşmemektedir. Çünkü, Uslu (2005)'nin de belirttiği gibi, bu yeti, hedef dilin toplumu ve kültürünün içinde birlikte yaşama ve sosyalleşme sürecinin bir ürünüdür. Gür (2013)'e göre ise, yabancı dil öğretirken aslında öğrenciye söylem ve nasıl söylem üretebileceği öğretilmektedir. Söylemin, dilbilimsel unsurlar aracılığıyla anlaşılması, söylemin üreticisini ve üretildiği toplumu da anlamayı gerektiren bir süreçtir. Bu açıdan, kullanılan dilin, söylemin dilsel ve toplumsal bağlamını anlamak önemlidir. Sözceleme kuramının ve edimbilimin yabancı dil öğretimine uygulanması, tüm bu unsurları kullanarak iletişim yetisinin kazandırılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda, dil öğretimi programlarının ve ders malzemelerinin sözceleme kuramı ve edimbilimin ilkelerinden hareketle hazırlanması önem arz etmektedir. Bu makalede, sözceleme kuramı ve edimbilimin kuramsal çerçevesine değinilmiş, bu kuramların ilkelerinden hareketle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde A2 seviyesindeki öğrenciler için sınıf içi ders malzemesi geliştirilmiştir. Bu malzeme kapsamında, günlük yaşam alanı durumlarından biri olan emlakçıda daire kiralama bağlamı seçilip, belirli edimsözler kazanım olarak hedeflenerek bir okuma parçası ve bir dinleme parçası hazırlanıp, beraberinde etkinlikler geliştirilmiştir.

Kaynakça

- Akşehirli, S. (2011). Sözceleme Kuramı Işığında Türkçe Öğretimi. III: Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı Bildirileri (s. 13-23). İzmir: 9 Eylül Üniversitesi Dil Eğitimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Aydın, B. (2016). Ruhbilim, Bilişsel Dilbilim ve Dil Öğretimi. Korkut, E. & Onursal-Ayırır, İ. içinde, Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi (s. 226-260). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Baleghizadeh, S. (2007). Speech Acts in English Language Teaching . Iranian Journal of Language Studies (1 (2)), 143-154.
- Benveniste, E. (1995). Genel Dilbilim Sorunları. İstanbul: YKY.

- Cohen, A. (1996). *Speech Acts*. McKay, & v. N. Hornberger içinde, *Sociolinguistics and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gür, T. (2013). Postmodern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi. *Journal of World of Turks*, 5(1), 185-202.
- Genç, A., & Ünver, Ş. (2012). Türkiye'de Geçmişten Günümüze Almanca Öğretimi İçin Yazılan Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelenmesi . *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 68-80.
- Kıran, A. (2016). Sözceme Kuramı ve Dil Öğretimi. Korkut, E. & Onursal-Ayırır, İ. içinde, *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi* (s. 107-137). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kıran, Z. (1999). Sözceme ve Göstergibilim. *Dilbilim Araştırmaları*, 10, 93-99.
- Lee, J., & Mc Chesney, B. (2000). Discourse Rating Tasks: A teaching Tool For Developing Sociocultural Competence. *ELT Journal*, 54(2), 161-168.
- Martinez-Flor, A. (2005). A Theoretical Review of the Speech Act of Suggesting: Toward a Taxonomy for its Use in FLT1. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* (18), 167-187.
- Olshtain, E., & Cohen, A. (1991). Teaching Speech Act Behaviour to Nonnative Speakers. M. Celce-Murcia içinde, *Teaching English As a Second or Foreign Language*. New York: Newbury House.
- Onursal-Ayırır, İ. (2016). Edimbilim ve Dil Öğretimi. Korkut, E. & Onursal-Ayırır, İ. içinde, *Dil Bilimleri ve Dil Öğretimi* (s. 143-164). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, Y. (2002). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisinin Geliştirilmesi ve Edim Sözler. *Anadili Dil Kültürü ve Eğitim Dergisi* (26), 62-75.
- Polat, Y. (2011). Yabancı Dil Öğretimi Kitaplarında Söz Edimi Öğretimi. *Dil Dergisi*(153), 24-42.
- Richards, J., & Rodgers, T. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uslu, Z. (2005). Edimbilim ve Yabancı Dil Öğretimine Etkileri. *Dil Dergisi*(127), 34-43.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

EK 1

ÜNİTE

EVİMİZ

Hedef davranışlar ve kazanımlar	<ul style="list-style-type: none">• Emlakçıda ev kiralarırken evin özellikleri, fiyat bilgileri hakkında basit sorular sorar ve soruları cevaplar.• Ev kiralamaıyla ilgili basit seçenekler arasında tercihini ve/veya istediklerini belirtir.• Ev ilanı ve duyurularındaki önemli bilgileri anlar.
---------------------------------	---

- Resimlere bakıp evleri tarif edin.
- Resimlerdeki evlerden hangisinde oturmak istersiniz? Neden?

OKUMA

EMLAKÇIDA KİRALIK DAİRE ARIYORUM

- Ali : İyi günler.
Emlakçı: İyi günler, buyurun.
Ali : Kiralık daire arıyorum.
Emlakçı: Tabii, hangi semtte bakıyorsunuz?
Ali: : Kurtuluş veya Cebeci **civarında** olsun.
Emlakçı: Nasıl bir ev arıyorsunuz?
Ali : Ben bekarım. Kirası çok yüksek olmasın. Küçük bir ev yeterli.
Emlakçı: Bakalım. Elimde birkaç daire var. **Zemin kat** olur mu?
Ali : Hayır zemin kat olmasın. Giriş kapısına yakın olduğu için çok gürültülü oluyor. Ara kat olsun.
Emlakçı: Tamam. Cebeci’de güzel bir daire var. 2. katta.
Ali : **Merkezî** bir yerde mi? Ben işe giderken metroyu kullanıyorum. Metro durağına yakın olursa iyi olur.
Emlakçı: Evet ana caddeye yakın. Market ve bankalara da yürüyerek kolaylıkla ulaşabilirsiniz.
Ali : Kirası ne kadar?
Emlakçı: Gayet **uygun**. 650 tl. kira artı 500 tl. **depozito**.
Ali : Güzel. Evi görebilir miyim?
Emlakçı: Tabii, buyurun gidelim.

A. Soruları metne göre cevaplayın.

1. Konuşma nerede geçiyor?
2. Kimler konuşuyor? Onlar arkadaş mı?
3. Ne hakkında konuşuyorlar?

B. Sözcükleri açıklamalarla eşleştirin.

Sözcük / İfade	Açıklama
a) civar ____	1. şehir merkezine yakın
b) zemin kat ____	2. bir yerin yakınında
c) merkezî ____	3. bir binanın giriş katı
d) uygun ____	4. pahalı değil
e) depozito	5. güvence parası

C. Cümleleri metne göre doğru veya yanlış olarak işaretleyin.

1. Ali büyük bir ev istiyor.	Doğru	Yanlış
2. Ali zemin kata oturmak istemiyor.	Doğru	Yanlış
3. Ali işe arabayla gidiyor.	Doğru	Yanlış
4. Emlakçı ev için 500 tl kira istiyor.	Doğru	Yanlış
5. Ali evi görmek istiyor.	Doğru	Yanlış

D. Aşağıdaki cümlelerden, emlakçının sorusuna verilebilecek cevapları *uygun* veya *uygun değildir* olarak işaretleyin.

Emlakçı: "Bahçe katında bir ev var. İster misiniz?"

Kiracı:	Uygun	Uygun değil
a) Hayır, bahçe katını tercih etmiyorum.	()	()
b) Başka bir ev yok mu? Baksana.	()	()
c) Bahçe katı olmasın lütfen.	()	()
d) Haydi üst kata bir ev bakalım.	()	()
e) Malesef benim için uygun değil.	()	()
f) Ara kat olursa daha iyi olur.	()	()
g) Neden başka bir rev bakmıyorsun?	()	()

SÖZCÜK ÇALIŞMASI

A. Sözcükleri resimlerle eşleştirin.

asansör	balkon	otopark	güvenlik	müstakil ev
apartman	kalorifer	deniz manzarası		bahçe

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

KONUŞMA

Şimdi sıra sizde. Bilgileri kullanarak emlakçıda geçen bir konuşma hazırlayın.

1500 TL	
Ankara / Çankaya / Yarısanlı	
Oda + Salon	Metrekare
4 + 1	181 m²
Bina Yapı	İnşaat Tipi
0	Merkezi (Pay Çıkar)
İlan No	8315-3327
İlan Tarihi	26.10.2015
Konut Tipi	Konaklı Apartman Dairesi
Konut Şekli	Daire
Banyo Sayısı	2
Kat Sayısı	13
Bulunduğu Kat	1
Yakıt Tipi	Doğalgaz
Yapı Tipi	Betonarme
Yapının Durumu	Bakı
Kullanım Durumu	Boş
Akçe	200 TL
Öğrenciye Belirli	Hayır
Cepte Belgeleri	Diğer, Baki
Depozito	1.000 USD

Emlakçı

Elinde iki tane daire var. Kiracı nasıl bir ev istiyor soruyorsun. Bir ev öneriyorsun.

1000 TL	
Ankara / Çankaya / Bahçelievler	
Oda + Salon	Metrekare
2 + 1	115 m²
Bina Yapı	İnşaat Tipi
01	Merkezi
İlan No	4923-375
İlan Tarihi	02.11.2016
Konut Tipi	Konaklı Apartman Dairesi
Konut Şekli	Bahçe Katı
Banyo Sayısı	1
Kat Sayısı	4
Bulunduğu Kat	Bodrum ve Zemin
Yakıt Tipi	Doğalgaz
Yapı Tipi	KBRP
Yapının Durumu	İkinci El
Kullanım Durumu	Kiracı Oluyor
Akçe	200 TL
Öğrenciye Belirli	Evet
Cepte Belgeleri	Okunmuş
Depozito	1.000 TL

Kiracı

Nasıl bir ev istiyorsun, anlatıyorsun. Emlakçı ev öneriyor, biraz pahalı buluyorsun.

CEVAP ANAHTARI

OKUMA

A.

1. Konuşma bir emlakçı ofisinde geçiyor.
2. Kiracı Ali ve emlakçı konuşuyor. Onlar arkadaş değil. Ali, ev kiralamak istiyor, emlakçı ona bilgi veriyor.
3. Kiralık evler hakkında konuşuyorlar.

B. a) 2, b) 3, c) 1, d) 4

C. 1) Y, 2) D, 3) Y, 4) Y, 5) D

SÖZCÜK ÇALIŞMASI

- 1) bahçe, 2) balkon, 3) deniz manzarası, 4) site, 5) güvenlik,
- 6) kalorifer, 7) müstakil ev, 8) otopark, 9) asansör

DİNLEME METNİ

Emlakçı: Daire burası. Buyurun girelim.

Ali : Apartman biraz eski ve asansör de yok ama dairenin içi güzel. İki odalı ve salon çok aydınlık. Isınması nasıl?

Emlakçı: Kaloriferli.

Ali : Dairenin büyüklüğü ne kadar?

Emlakçı: 90 m2. Çok küçük değil. Ayrıca odalardan biri balkonlu ve balkon arka bahçeye bakıyor.

Ali : Evet. Apartmanın bahçesi çok güzel. Aidat kaç lira?

Emlakçı: 150 tl aidatı var. Isınma içinde.

Ali : Tamam. Bu daireyi beğendim, tutuyorum.

Emlakçı: Hayırlı olsun. Yarın gelin, sözleşmeyi imzalayın efendim.